

16

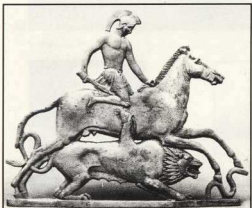
17

16. Ηθοίοι, από τους οποίους ο ένας παριστάνει τη γριά και ο άλλος το γέρο. Μέσα του 4ου αι. π.Χ. (Μουσείο του Βύρτσμουργκ).

17. Μαινόδα που χορεύει. Το έργο προέρχεται από τους Λοκρούς της Ν. Ιταλίας και είναι περίπου του 4ου αι. π.Χ. (Μουσείο Ρέτζο).

18. Βελεροφόντης, ημιλαϊκό πηλίνο ανάγλυφο του 475-450 π.Χ. (Βρετανικό Μουσείο).

19. Ο γάμος της Περασφόνης (Λεπτομ.). Το ανάγλυφο προέρχεται από τους Λοκρούς της Ν. Ιταλίας, 470-450 π.Χ. (Μουσείο Ρέτζο).

18

19

Τέταρτος αιώνας και Ελληνιστική περίοδος

Ανάμεσα στα μικρά, κοινά πηλίνα ειδώλια αυτής της εποχής, η χρήση προπλάσματος, ή πολλών προπλάσμάτων σε συνδυασμό, δίνει μεγαλύτερη ποιικιλία στην τέχνη αυτή, που τείνει στη μονοτονία. Βέβαια δε λείπει και η σειρά από φιλοδόξες και πρωτότυπες συνθέσεις.

Από τον 4ο αι. π.Χ. και εξής τα πηλίνα ειδώλια έχασαν μεγάλης δημοτικότητας. Τα καλύτερα γνωστά παραδείγματα είναι εκείνα από την Τανάγρα της Βοιωτίας και ανήκουν κυρίως στο τελευταίο τρίτο του 4ου και στον 3ο αι. π.Χ. Οι μορφές αυτές, με τη σεμνότητα, δεξιά χάρη και την επιτηδευμένη στάση τους, αποτελούν συνειδητή προσπάθεια του καλλιτέχνη να αποδώσει την ομορφιά σε ένα έργο μικρό αλλά συχνά δουλεμένο με προσοχή και επιμέλεια (συχνά παρατηρείται η επέμβαση του καλλιτέχνη-τεχνίτη επάνω στον ωμό πηλό που έβγαίε από τη μήτρα). Τα ειδώλια αυτά αντανακλούν το γενικότερο πνεύμα της εποχής. Δεν παριστάνουν θεές ή λάτρες παρά δίνουν εικόνες γυναικών, όρθιων και καθιστών, με χιτώνα, μανδύα και πλατύγυρο πέλο (καπέλο), που κρατούν παιδί, ριπίδι ή καρπό (εικ. 20, 21, 22). Κάποτε εμφανίζεται και κάποιος νέος ή μια γριά. Το ερώτημα, «ποιος ήταν ο προορισμός των ειδωλίων αυτών», είναι δύσκολο να απαντηθεί. Η πιθανότερη άρα θρβεί σε τάφους, όμως δεν έχουν εμφανή ταφική σημασία ή κάποια θρησκευτική ιδιότητα.

Την παράδοση του 4ου αι. π.Χ. συνεχίζουν τα ελληνοιστικά ειδώλια. Παράλληλα με τα παραδοσιακά θέματα, τώρα πα απαντούν θέματα προερχόμενα από έργο τελετές, συναρμολογημένες πλαγώνες (κούκλες), γελοιογραφίες (καρικατούρες) και άλλα. Από τα μεγαλύτερα κέντρα κατασκευής πηλινων ειδωλίων στους μεταγενέστερους ελληνιστικούς χρόνους υπήρξε η Μύρινα στη Μ. Ασία. Μια σύγκριση μεταξύ αυτών και των μορφών της Τανάγρας δείχνει αξιοσημείωτες διαφορές. Ζωηρές στάσεις είναι τώρα η θρομβία, ενώ βεβήτες, κίρια η Αρροδίτι, ο Έρως και η Νίκη, αποτελούν αγαπητά θέματα. Χονδρόβριετες μορφές, απαγγελλόντες ηθοίοι είναι επίσης κοινά θέματα (εικ. 23). Τώρα παρατηρείται νέα ανησυχία στις στάσεις και στην

ΚΟΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ Τυπολογική εξέλιξη

Κλασική περίοδος (475 π.Χ. - 400 π.Χ.)

Η σχέση ανάμεσα στις λεγόμενες κύριες και δευτερεύουσες τέχνες εκφράζεται εύλωτα μέσα από τη στενή σχέση που έχουν τα πηλίνα ειδώλια με τα μεγαλύτερα μαρμαρίνα έργα γλυπτικής.

Κατά το δεύτερο τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. κυριαρχούν (ακόμη) τα ενδεδυμένα αγαλμάτια. Ο πέπλος, διευθετημένος με λίγες απλές πτυχές, αποτελεί το πιο συνηθισμένο ένδυμα.

Άλλη μορφή αναθημάτων είναι οι κούκλες τής οποίας κρεμόσαν στους τοίχους, όπως μαρτυρούν τα ζωγραφισμένα αγγεία. Για παράδειγμα, σε σκηνή που εικονίζει το εργαστήρι ενός τεχνίτη του χαλκού, μια τέτοια κούκλα κρέμεται δίπλα στο φούρνο του. Έτσι ο τεχνίτης πίστευε πως εξασφάλιζε τη θεία προστασία στην επεξεργασία των έργων του.

Στα τέλη του 5ου αι. π.Χ. τα πηλίνα ειδώλια αρχίζουν να παρουσιάζουν μεγάλη θεματική ποικιλία που δε συναντά στα έργα της μεγάλης κλίμακας γλυπτικής. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζουν πηλίνα ομοιώματα ηθοποιών (εικ. 16), ενώ υπάρχουν και χαρακτηρισμένες σπουδές χορευτών (εικ. 17) και γυναικών σε ώρα ανάπαυσης ή στολισμένων με τα καλά τους ρούχα.

Στην εποχή αυτή ανήκουν επίσης αρκετές σειρές μικρών αναγλύφων, μερικά από τα οποία είναι υψηλής ποιότητας, π.χ. τα ημιλαϊκά ανάγλυφα (475-450 π.Χ.), τα θέματα των οποίων είναι, κατά το πλείστον, μυθολογικά, ενώ μερικά είναι παρμένα και από την καθημερινή ζωή (εικ. 18). Άλλη τάξη μικρών αναγλύφων προέρχεται από τους Λοκρούς της Ν. Ιταλίας. Χρησιμοποιεσαν προφανώς ως αναθήματα στην Περασφόνη, στο ιερό της οποίας βρέθηκαν (εικ. 19). Η επεξεργασία τους, πολλές φορές εξαιρετικά απλή, υποτοποιεί τη μεγάλη επιδεξιότητα του τεχνίτη. Άλλο σημαντικό κέντρο για την παραγωγή πηλινων αναγλύφων, στην Κάτω Ιταλία, υπήρξε ο Τάρος. Εδώ τα ανάγλυφα αποτελούσαν αναθήματα προσφερόμενα σε ηρωικούς νεκρούς. Συγκρινόμενα προς την πλούσια παραγωγή της προηγούμενης και της επόμενης περιόδου, τα σωζόμενα ειδώλια του 8' μισού του 5ου αι. π.Χ. είναι σχετικά λίγα, αλλά συχνά είναι αρκετά μεγάλα και καλής επεξεργασίας, δείχνοντας την επίδραση της μεγάλης γλυπτικής της εποχής αυτής, με επιπλέον προτίμηση στο θέμα της θεότητας σε αγαλματοειδή στάση.

20,21,22

24

26

27

28

23

25

- 20, 21, 22. Τρία πηλινα αγαλματίδια από την Τανάγρα της Βοιωτίας. Περί το 300 π.Χ. (Βρετανικό Μουσείο).
 23. Αγαλμάτιο γειογραφικό από τη Μύρινα της Μ. Ασίας. 2ος αι. π.Χ. (Συλλογή Μπενάκη).
 24. Από τη Μύρινα προέρχεται το σύνπλεγμα των δύο γυναικών που φλυαρούν. Ίσως του 2ου αι. π.Χ. (Βρετανικό Μουσείο).
 25. Πήλινη μάσκα γκροτέσκα από τον Τάραντα της Ν. Ιταλίας. 2ος αι. π.Χ. (Μουσείο Τάραντα).
 26. Χάλκινο αγαλμάτιο μικρού νέγρου. 2ος αι. π.Χ. (Εθν. Βιβλ. Παρισιού).
 27. Πήλινη φιόλη σε σχήμα μικρού καθιστού νέγρου. Τέλη του 3ου αι. π.Χ. (Μουσείο Μ. ν. Wagner).
 28. Πήλινο αντίγραφο του Διαδούμενου του Πολυκλείτου. 1ος αι. π.Χ. (Μητροπολιτικό Μουσείο).

απόδοση του ενδόματου. Τα πήλινα αγαλμάτια αντανακλούν το νέο ρυθμό που έχει εισαχθεί στην πλαστική της εποχής. Οι χρονολογίες που αποδίδονται στα αγαλμάτια της Μύρινας κυμαίνονται από το τέλος του 3ου ως τον 1ο αι. π.Χ. Χαρακτηριστικό του έργου αυτών είναι ένα σύνπλεγμα δύο γυναικών που φλυαρούν (εικ. 24). Ο ρεαλισμός που συναντάμε στα γλυπτά μεταφέρεται, σε μικρογραφία, και στις σπουδές μορφών που είναι «γκροτέσκες» ή παραμορφωμένες και στα κατά προσέγγιση πορτρέτα των «Ξένων» (εικ. 25).

Στην ελληνιστική (πολεμική) Αίγυπτο —κυρίως στην Αλεξάνδρεια— κατασκευάζονταν σειρά από πετυχημένες πήλινες σπουδές χαρακτηριστικών ξένων φυλών —Σκύθες, Πέρσες, Ινδοί, Σημίτες, Νέγροι. Η νέγρική κεφαλή έχει απασχολήσει τους Έλληνες καλλιτέχνες από πολύ παλιά, συγκεκριμένα από την αρχαϊκή εποχή, οπότε χρησιμοποιούσαν τα νεγροειδή χαρακτηριστικά για την απεικόνιση κάθε Αφρικανού. Στην ελληνιστική όμως Ελλάδα οι πήλινες και χάλκινες μορφές μαύρων σκλάβων δείχνουν κάποια προσπάθεια πιστής απεικόνισης

του ατόμου (εικ. 26, 27). Οι τύποι τους οποίους είδαμε να εξελίσσονται κατά την ελληνιστική περίοδο συνεχίζουν να κατασκευάζονται και κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, μόνο που τώρα δεν δίνεται η ίδια σημασία στη λεπτομέρεια, δηλαδή, σπάνια ξαναδουλεύονται τα κομμάτια που θγαίνουν από τις μητρες. Έτσι, τα έργα έχουν τυποποιημένη όψη. Στον 1ο αι. π.Χ. ανήκει ομάδα πήλινων ειδωλίων, τα οποία αναπαράγουν περίφημα έργα προηγούμενων εποχών. Είναι ελεύθερα αντίγραφα σε διάφορα μέγεθος, συνήθως μεγαλύτερα από τα συνηθισμένα ειδώλια. Τα πηλίνα αυτά αγαλμάτια επικυρώνονταν ώστε να προσεγγίζουν την όψη του χαλκού. Ορισμένα από αυτά βρέθηκαν στη Σμύρνη. Ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα, που βρίσκεται στη Ν. Υόρκη, παριστάνει το Διαδούμενο του Πολυκλείτου (εικ. 28).

Σταυρούλα Ασημακοπούλου

Αρχαιολόγος

Βιβλιογραφία

- J. Boardman, Αρχαία Ελληνική Τέχνη, 1973.
 G. Richter, Αρχαία Ελληνική Τέχνη, 1959.
 I.E.E., Τόμοι Β, Γ1, Γ2, Ε.
 J. Charbonneau, Les terres cuites grecques, 1936.
 R.A. Higgins, Greek Terracotta Figures, 1969.
 M. Robertson, A History of Greek Art, 1975.
 J.J. Pollitt, Art in the Hellenistic Age, 1986.

